

FOREIGN LANGUAGE TRAINING IN NON-FORMAL EDUCATION AS A RESOURCE FOR DEVELOPMENT OF DIGITAL MEDIA LITERACY

Valeriya Georgieva Stoyanova

Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria, valeriya.g.stoyanova@gmail.com

Abstract: This report examines the importance of digital media literacy as a 21st-century competence and its role in the development of active modern individuals, who have the necessary knowledge, skills and attitudes for full realization in the current dynamic, rapidly developing age of technology and strong connectivity with the media – electronic, print and internet based. The development of these competences should start from an early age and work on their perpetual upgrading and updating throughout the entire learning process. Formal education (schooling) is the natural environment where this process unfolds and is mastered. Given the nature of formal education, it is primarily regulation-based, dependent on state strategies and policies, and largely associated with administration and centralization. These features bring about clumsiness and dependence on the legal framework. Unlike many countries in Western Europe where media education has well established traditions, being an integral part of curricula, in Bulgaria this process is still quite undefined, not being overtly and clearly stipulated in the Act and by-laws for pre-school and school education, i.e. media literacy is not adequately integrated into formal education. Hence, taking into account the main characteristics of non-formal education, it appears to be that natural environment in which one can work methodically and purposefully to develop digital-media literacy. The subject of the present article is teaching foreign languages in educational centers (schools) outside of mainstream school as a strong resource for development of children's skills for working in digital environment, application of learning technologies and acquisition of critical thinking skills as an important element of digital-media literacy.

Keywords: digital literacy, media literacy, non-formal education

ЧУЖДОЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ В НЕФОРМАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ КАТО РЕСУРС ЗА РАЗВИТИЕ НА ДИГИТАЛНО-МЕДИЙНАТА ГРАМОТНОСТ

Валерия Георгиева Стоянова

Софийски университет “Св. Климент Охридски” София, България, valeriya.g.stoyanova@gmail.com

Резюме: Настоящият доклад разглежда значимостта на дигитално-медийната грамотност като компетентност на 21 век и нейната роля за развитието на съвременни активни личности, които имат необходимите знания, умения и нагласи за пълноценна реализация в настоящето динамично, бързоразвиващо се време на технологии и силна свързаност с медиите – електронни, печатни и интернет базирани. Развитието на тези компетенции следва да започва от най-ранна детска възраст и да се работи за тяхното надграждане и актуализация през целия процес на обучение. Формалното образование (училището) е естествената среда, където този процес се развива и усъвършенства. Предвид същността на формалното образование то се базира на регулация, зависи от държавни стратегии и политики и в голяма степен е свързано с администриране и централизация. Тези му черти създават тромавост и зависимост от нормативната база. За разлика от много страни в Западна Европа, където медийното образование има вече утвърдени традиции и е част от учебните програми, в България този процес все още е доста недефиниран, липсва като ясно разписан в Закона и подзаконовите актове за предучилищно и училищно възпитание, т.е. медийната грамотност не е адекватно интегрирана във формалното образование. И оттук, като се имат предвид основните характеристики на неформалното образование, то се явява като естествена среда, в която може да се работи методично и целенасочено за развиване на дигитално-медийната грамотност. Предмет на статията е обучението по чужди езици в образователни центрове (школи) извън училище като силен ресурс за развитие на уменията на децата за работа в дигитална среда, използването на технологиите за обучение и придобиване на умения за критическо мислене като важен елемент на дигитално-медийната грамотност.

Ключови думи: дигитална грамотност, медийна грамотност, многоезикова компетентност, неформално образование

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Дигитално-медийната грамотност е понятие, което се все по-често се използва в съвременния ни речник. За някои все още звучи неясно и трудно определимо какво означава, за други значението е очевидно, но ако се

налага да го дефинират, изпитват затруднение. А всъщност този вид грамотност (компетентност), е ключов фактор за развитието и растежа на днешните общества. Какво е дигитално-медийна грамотност? Това е специфичен подход към образованието на 21 век, концепция, според която „правилното разбиране на медиите като среда, средства и съдържание, следва да става посредством включването на знания, умения и нагласи относно тях в рамките на целия набор от дисциплини, включени в учебното съдържание, при това – чрез дигиталните технологии и средства“ (Данов,2020).

2. МЕТОДИ НА ИЗСЛЕДВАНЕ

За целите на изследването са използвани метода на теоретичен анализ на понятието медийно-дигитална грамотност; сравнителен анализ на същността, функциите и методите на работа във формалното и неформално образование, техните различия и пресечни точки в контекста на развиване на ключовите компетентности - дигитална и многоезикова, според определението на Европейската референтна рамка.

Анализиран са водещите принципи на работа в езикови центрове по чужди езици като представители на неформалното образование.

Използвани са интервюта, направени с преподаватели по чужди езици в общообразователни училища (формално образование), езикови школи (неформално образование) и преподаващи и на двете места. Интервютата са базирани на въпроси относно:

- Използване на дигитални устройства в учебния процес – видове, степен на включване, начин на използване;
- Поставени цели при използването на дигитални устройства и постигнати резултати;
- Използвана методика от учителя при поставяне на задания, свързани с използването на медии и дигитални средства;
- Критическото мислене и възможността за неговото развиване в обучението по чужди езици;
- Изграждане на умения за анализ и оценка на информацията и създаване на собствено съдържание – текст, презентация, аудио – видео материали и др.

Във фокуса на изследването е групово обучение по чужди езици, организирано в образователни центрове извън училищната среда.

3. РЕЗУЛТАТИ

3.1 ОПРЕДЕЛЕНИЕ И СЪЩНОСТ НА ДИГИТАЛНО-МЕДИЙНАТА ГРАМОТНОСТ

За да внесем яснота в същината на термина, нека проследим историята на неговото възникване.

Терминът „информационна грамотност“ се появява в края на 70-те години на миналия век в следствие на бързото развитие на компютърните технологии, главно в САЩ, Западна Европа и Япония. Информационната грамотност е способността на индивида да идентифицира, търси, намира, оценява информация, да умее да я организира и разпространява и на тази база да участва ефективно в съвременното информационно общество, като генерира знания и проявява креативност.

Приблизително по същото време се развива и концепцията за „медийна грамотност“. В научната литература няма единно определение. Най-общо медийната грамотност е „способността да се идентифицират различни видове медии и да се декодират съобщенията, разпространявани чрез тях“ (Уикипедия). Медийната грамотност предполага знания, умения и нагласи, свързани с познаването на различните видове медии – печатни, електронни и интернет базирани, разбиране и оценяване на информацията, която предоставят, критично осмисляне на тази информация, различаване на дезинформацията и фалшивите новини и използване на тази информация по креативен начин за нови знания и създаване на собствено съдържание.

След появата и бурното развитие на социалните медии и дигитални платформи през второто десетилетие на нашия век, се наблюдава процес на взаимно проникване на двете концепции и въвеждане на термина дигитално-медийна грамотност, определена от ЮНЕСКО като една от ключовите компетенции на 21 век. Значимостта на дигитално-медийната грамотност и необходимостта от интеграцията ѝ в съвременното образование на колкото се може по-ранен етап намира все по-голяма тежест в дневния ред на Европейската комисия още от началото на нашия век.

3.2 ФОРМАЛНО И НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ – ОПРЕДЕЛЕНИЕ, ПРЕСЕЧНИ ТОЧКИ И РАЗГРАНИЧИТЕЛНИ ЛИНИИ

Неформалното образование най-общо може да бъде определено в два аспекта:

- като обучение или учене извън формалната образователна среда – училище, университет, което не води до получаване на образователна (академична) степен;

- обучение, при което се използват алтернативни, нестандартни начини на обучение, като „специфичен подход в и към образованието, при който се използват такива педагогически и социални методи и учебни дейности, които подхождат към учещия се (дете или възрастен) по алтернативен, нетрадиционен начин, основаващ се на по-директното му включване и ангажиране със собственото му учене и развитие“ (Определение на страницата на Център за интердисциплинарни изследвания и иновации в неформалното образование (ЦИИНО))

Говорейки за неформално образование следва да го разглеждаме в неговата свързаност и пресечни точки с формалното образование. За разлика от начина, по който са разглеждани двете форми в миналото, предимно като разделителни линии, сега се налага концепцията за образованието като цялостна система със своите формални и неформални измерения, фокусът все по-ясно се поставя „не върху различията между формално и неформално образование, а върху техните много специфични пресечни точки, единни функции или общи практически проявления, проектиращи тяхната естествена свързаност“ (Николаева, и др., 2021).

Изграждането и развиването на дигитално-медийната грамотност у децата безспорно е важна пресечна точна точка на формалното и неформално образование, тъй като тя е свързана със съвременните ценности и потребности за израстване на активни личности, които имат компетенциите да бъдат творци в бързоразвиващите се дигитални времена. Субектите за изграждане на дигитално-медийната грамотност са едни и същи – ученици, които се обучават в общообразователните училища и същевременно в различни форми на неформално образование, и учители, които също често пъти са и в двете форми.

Формите на неформалното образование са много и различни и не са тема на настоящата статия. Този тип обучение не е нов и има многогодишна история и традиции в българското образование. Но днес, живеейки в едни изключително динамични времена, в които дигиталните технологии и социалните медии са естествена част от ежедневието ни и се променят с всяка измината минута, неформалното образование се характеризира с висока степен на гъвкавост и адаптивност към съвременните реалности. Конкуренцията на пазара на чуждоезиковото обучение е много силна и оттук идва естествената необходимост школите да бъдат адекватни към съвременните тенденции не само като ниво на дигитализация, но преди всичко като създаване на допълнителни знания, умения и нагласи, различни от стандартното обучение по език в общообразователните училища. И това са именно уменията за критично мислене и креативност. Неслучайно в представянето си някои от езиковите центрове вече извеждат на преден план стремежа чрез модерно преподаване да се развива креативността и критическото мислене на децата като ценно и търсено качество на 21 век. За тези от езиковите центрове, които искат да бъдат успешни, се изисква висока степен на професионализъм в преподаване на чуждия език, дигитална компетентност и умения чрез умело и естествено използване на цифровите технологии и интернет в учебния процес да „водят“ учениците по пътя към усвояване на езика и най-вече – до неговото ефективно използване

3.3 ОБУЧЕНИЕТО ПО ЧУЖДИ ЕЗИЦИ – ЕСТЕСТВЕН ФАКТОР ЗА РАЗВИВАНЕ НА КРИТИЧЕСКО МИСЛЕНЕ

Обучението по чужди езици заема важно място в образованието на съвременните деца. Неслучайно многоезиковата компетентност е определена като една от ключовите компетентности на 21 век. Обучението по чужди езици и мисленето са взаимно свързани. В настоящето изследване разглеждаме изучаването на чужди езици като важен ресурс за развитието на критическото мислене. Връзката между тях е двупосочна – от една страна ученето води до развиване на критическото мислене, от друга страна – наличието на критическо мислене спомага за повишаване на резултатността в учебния процес, то е условие за постигане на високи нива във владенето на езика – B2, C1, C2 и успешно полагане на международно признати изпити за валидиране на нивото на езикова компетентност съгласно Общата европейска езикова рамка. За усвояване на четирите езикови умения – четене, писане, слушане и говорене, децата – интуитивно и под ръководството на учителя, непрекъснато си задават въпроса „Защо?“, учейки чуждия език чрез сравняване с родния и този подход им позволява да усвоят лингвистични знания и умения за речева употреба. Формирането на критическо мислене е особено важно при писането за създаване на ново, собствено съдържание. Това е трудност и дефицит при не малка част от децата. Наличието на голям обем информация, лесния и бърз достъп до нея за жалост прави децата лениви по отношение на креативността за написването на собствен текст. Често пъти за тях е естествено да направят просто „копиране“ и „поставяне“, без дори да се замислят, че това не е писане. И тук на помощ идват създадените умения за критическо мислене и с помощта на учителя влиза в сила способността да се използва критическо мислене за резултатно ползване на информацията, нейния анализ и оценка, натрупване на знания и оттук – създаване на нещо творческо и ново. От направените интервюта с учители по чужд език на деца в прогимназиален и гимназиален курс ясно се очертават следните тенденции:

- Учителите в съвременното българско училище използват дигитални средства и технологии в учебната си работа. Училищата в голяма степен са създали условия за наличието на такива и те са станали естествена част от учебния процес. Още повече, че една голяма част от учебните системи на издателствата са придружени от компютърни и технологични ресурси и това в голяма степен прави преподаването по-живо, по-динамично и не на последно място – по-интересно за децата, предвид че за тях дигиталните технологии са нещо естествено, което те смята за неизменна част от ежедневието им;
- Ефективното използване на технологиите и дигиталните средства в чуждоезиковото обучение в голяма степен зависи от уменията на учителя да работи с тях. Но по-важни са уменията и нагласите на преподавателя да търси, избира, приспособява и комбинира подходящи ресурси в интернет съобразно индивидуалните възможности и нужди на групата и в частност на всяко дете. Само тогава може да се говори за смислено и ползотворно използване на дигиталните и интернет базираните ресурси за обучение, а не като средство за разнообразие и забавление;
- Все по-осезаема е необходимостта от развиване на критическо мислене у децата, за да се научат да решават проблеми и казуси в различни сфери в ежедневието си, те трябва да имат създадени умения за мислене и респективно, прилагане на критическото мислене;
- Ученето на чужд език е благодатна почва за развиване на критическото мислене, а наличието на такова мислене води до висока резултатност в изучаването на езика;
- В общообразователните училища (формалното образование), се полагат много усилия за създаване на адекватна материално-техническа база, за обучение на преподавателите за работа в дигитална среда и използване на съвременните технологии. Това в голяма степен подпомага работата на учителя, но спецификата на формалното образование не позволява на преподавателя да се възползва максимално от възможностите, които се дават чрез дигиталните средства и технологии;

Последното е една от разделителните линии във формалното и неформалното образование. Самата специфика на неформалното образование определя по-големите възможности, които дава в обучението по чужди езици и в частност – развиването на критическо мислене у децата при изучаването на чужд език чрез използване на дигитални и интернет-базирани ресурси. Основното, което споделят интервюираните учители, са условията на работа, които имат в езиковите центрове, които им дават по-голяма свобода и мотивация за модерен и ефективен стил на преподаване. И това е естествено, като се вземе предвид, че:

- Неформалното образование е акт на свободен избор на децата, респективно техните родители. Те идват по собствено желание и имат мотивация за изучаването на езика;
- Нивото на езикова компетентност е еднакво за всички в групата и това улеснява и движи процеса на обучение, като дава възможност учителят да отделя време за формиране на умения за критическо мислене, а не да „лавира“ между различни нива, за да предаде материала;
- Заниманията в езиковите школи са за определени часове веднъж или няколко пъти в седмицата и се знае, че тези деца са в тази група само за определена дейност – изучаване на чуждия език. При това положение, за разлика от училището, те не пренасят емоциите и проблемите, възникнали в други часове и междуличностни отношения, а напротив – имат възможност за създаване на нови познания и с помощта на учителя, се моделира позитивна атмосфера в класната стая, която прави комуникацията ефективна, а работата в час е приятна и резултатна;
- Обстановката е различна от училището и предразполага към спокойствие, любопитство, творчество и се учи с удоволствие, предвид, че посещението на школата не е задължително;
- И не на последно място е фактът, че групите са малки, често пъти 5-6 деца и учителят може да определи какви са индивидуалните особености, възможности и нагласи на децата, като на тази база може да насочи обучението в посока, съобразена както с потребностите на групата и поставените цели, така и да прояви индивидуален подход към всяко дете.

Езиковите центрове в неформалното образование не подлежат на лицензиране и академични акредитации и затова качеството на получените знания не може да бъде оценено формално. При това положение оценката на обучението естествено се получава основно по два начина:

- Чрез удовлетвореността на учениците, респ. техните родители, които ако са доволни продължават в следващ курс, записват повече деца от едно семейство, препоръчват на съученици, приятели и роднини;
- Другият начин, който е принцип на работа на много от доказалите се на пазара школи, са резултатите, получени от техните ученици на международно признати изпити и получаването на съответните сертификати. Това е обективен и категоричен критерий за качеството на полученото обучение.

Предвид това в езиковите центрове успешно се работи, от една страна:

- За активно използване на дигитални средства и технологии за преподаване на материала по достъпен и атрактивен за децата начин, което направено под ръководството на учител, води до изграждане на дигитално-медийна грамотност;

И от друга страна

- За развиване на критическо мислене у децата чрез подходящи за нивото и възрастта методи и средства, за да може да се постигне максимален ефект в обучението по езика.

4. ИЗВОДИ

В заключение може да се каже, че развитието на дигитално-медийната грамотност у децата е непрекъснат процес, чиято значимост трябва да се осмисли и развие от нашето общество и да се работи осъзнато и целенасочено от всички институции, организации и общности във формалното и неформалното образование. Неформалното образование има потенциал и ресурси, с които успешно работи за развиването на дигитално-медийната грамотност. Двете компетентности, определени от Европейската референтна рамка на Съвета на Европа, дигитална и многоезикова, са в пряка корелативна връзка и затова може да се каже, че чуждоезиковото обучение в неформалното образование е ключов ресурс за развиване на дигитално-медийната грамотност у децата.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Danov, D. (2021). *Media Coach Book: How to Become a Media Literacy Coach*. EAVI - BRUSSELS.

Данов, Д. (2011). *Педагогика на ефективната комуникация*. София: Полис.

Данов, Д. (2020). МЕДИЙНАТА ГРАМОТНОСТ: ПОГЛЕД ОТБЛИЗО. *Педагогически изследвания, том 1*.

Данов, Д. (2023). *Основи на медийната педагогика*. СУ "Климент Охридски".

Джумайов, Г. (2020). Съвременните технологии и тяхната роля в (чуждо) езиковото обучение на XXI век.

Николаева, С. (2015). *Неформално образование: философии, теории, практики*. София: Университетско издателство "Св. Климент Охридски".

Николаева, С., Теодосиев, К., Върбанова, С., Генчев, А., Боянова, В., Йорданова, Б., . . . Ангелова, С. (2021). Концептуално и приложно многообразие на свързаността между формалното и неформалното образование.

Център за интердисциплинарни изследвания и иновации в неформалното образование (ЦИИНО). достъпно на <http://ciino.ngobg.info/neformalno-obrazovanie.html>